

vaním problémov určite bude podnetnou pre tých, ktorí z najrôznejších

príčin venujú riešeným otázkam hodnôt a hodnoteniu svoju pozornosť.

Amália Srogončíková

DRUHY UMENIA V UMELECKEJ KULTÚRE MINULOSTI A SÚČASNOSTI

V. P. MICHAĽOV: Vidovaja specifika a sintez iskusstv. Naukova dumka, Kyjev 1984, 23 s.

Jedným z aktuálnych problémov, ktorým sa zaoberá súčasná marxisticko-leninská estetika, je problém syntézy druhov umenia. Jeho riešenie má veľký význam nielen pre samotnú teóriu, ale i prax rozvoja socialistickej umeleckej kultúry, nakoľko odhaľuje podstatu procesov vyjadrujúcich perspektívy rozvoja umenia a jeho vplyvu na človeka.

Bez poznania a pochopenia konkrétneho mechanizmu vzájomného vplyvu druhov umenia v štruktúre umeleckej kultúry v podstate nie je možné vedecky riadiť jej fungovanie, čo je nevyhnutné vo svetle úloh pre túto oblasť, vytýčených ÚV KSSZ v júni 1983. Na tomto zasadnutí K. U. Černenko zdôraznil, že „ide o to, aby sme vychádzajúc z už spoznanej pravdy, postupovali vpred, rozširovali pritom svoj teoretický obzor a prehlbovali predstavy o najdôležitejších zákonitostiach ekonomického, spoločenskopolitického a duchovného rozvoja...“. Umenie zohráva významnú úlohu vo výchove, a práve preto si vyžaduje zodpovedajúcu pozornosť zo strany teórie, ktorá vypracováva odporúčania a formuluje kritériá jeho spoločenskej užitočnosti.

V doterajšej marxisticko-leninskej literatúre, v ktorej sa syntéza druhov umenia skúmala ako samostatná otázka, sa objavilo veľa zaujímavých výskumov, ktoré priniesli mnoho výsledkov. V takomto, na prvý pohľad konkrétnom prístupe teoretici predsa len

abstrahovali od reálneho života umenia, pre ktorý je charakteristická syntéza a súčasne diferenciacia druhov umenia. Kniha V. P. Michaľova *Druhá špecifickosť a syntéza umení* je pokusom popísať dynamický proces zmien druhov umenia v celom jeho bohatstve, s ohľadom na zložitú dialektiku diferenciacie a syntézy, ktoré nevystupujú ako dve rôzne tendencie v pohybe umeleckej kultúry, ale ako dve stránky jedného pohybu. Procesom diferenciacie a syntézy druhov umenia je sprevádzaná celá história umeleckej kultúry, vytvára sa maximálne „dynamický“ stav, ktorý umožňuje jej životnosť, autoreguláciu a rozvoj. Osamostatňovanie druhov umenia i ich splyvanie nemá iba imanentné príčiny, ale závisí od viacerých spoločenských faktorov: od spoločenskej delby práce, od profesionalizácie a špecializácie všetkých druhov ľudskej činnosti, od prehlbovania a rozširovania spôsobov poznania skutočnosti a ďalších.

Autor knihy opodstatnene podčiarkuje potrebu vymedziť východiskové pojmy, ktorými veda operuje pri analýze umenia vo vymedzenom aspekte. Na prvý pohľad prekvapujúco sa pozastavuje nad vymedzením samotného pojmu „druh umenia“. Skutočne, dosť často sa stretávame so situáciami, keď operujeme pojmi a v plnej miere si neuvedomujeme ich skutočný obsah a význam. „Druh umenia“ — píše V. P. Michaľov — „je

možné vymedziť ako duchovno-praktickú činnosť, zmysel a cieľ ktorej spočíva v prežívaní, odrážaní a rozvíjaní špecifických umeleckých prostriedkov, ktoré sú determinované typologickými formami ľudskej zmyslovnosti, sociálneho bytia a jemu vlastnými kultúrno-historickými typmi komunikácie, rôznymi predstavami o svete a ideologickými zameraniami*. Uvedená definícia sa vymyká zo zaužívaného chápania druhu umenia ako prostého súčtu umeleckých diel, ktoré majú určité spoločné črty. Ide o originálny autorov prístup k analýze daného problému. Presvedča nás o tom i to, že autorovi sa vcelku darí z uvedených pozícií dať aj svoje chápanie špecifickosti niektorých druhov umenia, napríklad kinematografie. Pre knihu je obzvlášť charakteristické, že sa nezaobráňa iba čisto estetickými, ale i tradičnými problémami teórie umenia.

Analýza kinematografie, ktorá zohráva v knihe úlohu potvrdzujúceho príkladu, má i svoj vlastný význam, keď autor formuluje myšlienky o charaktere kinematografického videnia sveta, o kultúrno-historickom poslaní umeleckého filmu, o rytme ako jednom z hlavných štruktúrnych elementov filmu.

V. P. Michaľova sa dôsledne pridržiava logiky témy a rozvíja svoje teoretické úvahy na príkladoch z jednotlivých druhov umenia. Napríklad, analýza kultúrno-historických faktorov dynamiky druhov umenia je založená na maliarstve. Všetky zmeny v maliarstve v procese jeho historického života sa spájajú so všeobecnými sociálnymi zákonitostami, ktoré charakterizujú pohyb celého komplexu druhov umenia: so zmenou spoločensko-ekonomických formácií, zmenami v štruktúre spoločenskej komunikácie, formovaním nových predstáv o svete v jeho časových a priestorových parametroch, prehľbovaním typologických foriem estetického čítania.

V tejto súvislosti je potrebné vyzdvihnúť, že autor využíva rozsiahly materiál. Okrem filozofickej literatúry, sovietskych a zahraničných autorov z estetiky používa aj výskumy z oblasti teórie umenia, ale interpretuje aj rozsiahly repertoár umeleckých diel, ktoré po stránke ich ideovo-estetického obsahu a formy analyzuje originálne. Osobitne sa to prejavuje v časti, ktorá je špeciálne venovaná základom syntézy druhov umenia a v ktorej svoje teoretické závery aplikuje na divadlo. Nazdávame sa, že divadelných teoretikov, režisérov, ale i hercov zaujmú autorove úvahy o podstate divadelno-dramatického umenia, o základnom druhu v divadelnej syntéze, o umeleckej dominante divadla, o odlišnosti medzi predstavami o divadle ako o kolektívnom a syntetickom druhu umenia a v súvislosti s týmto o úlohe režiséra a herca v súčasnom divadelnom umení. Ukážky z besied s režisérmi a hercami uskutočnenými autorom pridáva tejto exaktnej vedeckej analýze na pútavosti.

Nedostatkom je, že sa monografia vzťahuje hlavne na dramatické divadlo a v menšej miere na balet, takže ostatné poddruhy divadla zostávajú mimo. Nie veľký rozsah monografie, alebo zámer autora, viedol k síce svojráznemu, ale nie vždy pochopiteľnému výberu druhov umenia. Veľmi málo sa hovorí o literatúre, architektúre a populárnej hudbe, analýza ktorých by bezpochyby bola užitočná, hlavne pre samotného autora. Je však potrebné povedať, že tieto druhy umenia sa spomínajú hlavne tam, kde sa hovorí o socialistickej umeleckej kultúre.

Knihou sa ako červená niť preliňa analýza umeleckej kultúry rozvinutého socializmu, v ktorej diferenciacia a syntéza druhov umenia je determinovaná principiálne odlišnými príčinami ako vo všetkých predchádzajúcich spoločensko-ekonomických formáciách. V. P. Michaľov dôsledne ob-

hajuje myšlienku o úlohe subjektívneho faktora — uvedomelej kultúrnej politike stranických a štátnych orgánov, ktorý napomáha rozkvet umenia socialistického realizmu, reguluje dynamiku celého systému druhov umenia. Vďaka tomu v socializme nepôsobia iba niektoré, ale všetky druhy umenia komplexne na formovanie človeka, čo potvrdila aj sociologická analýza kultúrnych potrieb sovietskych ľudí. Prírodzene, tým sa rozširuje aj škála potrieb ľudí v oblasti umenia, čo potom vedie k rozvoju jednotlivých druhov umenia i celého komplexu umení. Plánovanie vplyvu a syntetických druhov umenia, tradične fungujúcich v systéme prostriedkov masovej informácie a propagandy podmieňuje harmonickú a všestrannú umeleckú výchovu každého človeka. Autor formuluje myšlienku o špecifickej účasti človeka na diferenciacii a syntéze druhov umenia.

Je toho názoru, že jednotlivé druhy umenia nikdy nesplynú do syntetického komplexu, o ktorom sníval napríklad romantizmus, že diferenciacia spolu so syntézou je neoddeliteľným znakom umeleckého vývinu. Pričom však sám človek komunistickej formácie spolu s jeho premenou z objektu umeleckej kultúry na subjekt jej rozvoja, sa stane i subjektom syntézy umenia. Povedané inými slovami, v jeho prežívaní a účasti splynú všetky umenia, ku každému z nich bude prejavovať svoj záujem, uspokojovať svoje estetické potreby. Toto zabezpečí nielen formovanie umeleckej kultúry osobnosti, ale i rast jej celkového tvorivého potenciálu, ktorý sa nevyhnutne prejaví vo všetkých sférach jej činnosti, v jej ideovo-politickom, morálnom a pracovnom formovaní.

Milan Jacenko